

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

---

olgierdjakubowski@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5530-1025
Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
ul. Szwoleżerów 9
00-464 Warszawa

Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń w 2017 roku

Criminal threats to national heritage – an analysis of the events of 2017

Summary: There are a variety of methods that may be used in the analysis of crimes against cultural heritage which allow us to determine applicable level of risk. A case study covering all instances of crime against cultural goods during the period of one year allows us to note tendencies present in the behaviour of criminals, and helps develop methods to counteract similar crimes in the future. Based on the results of several such case studies, it is then possible to assess the risk of crime against national heritage in a much more complementary manner and minimise its occurrence. This article presents selected cases of crime in 2017 based on statistics prepared by the national police, National Revenue Administration, and border police. The study is part of an annual series and aims to illustrate the trends and threats related to monuments and cultural assets in a given year. The complementary presentation of collective information on the threat to cultural heritage is essential for a research perspective, in order to develop a strategy for its protection.

Keywords: crime, statistics, national heritage, robbery, theft, damage

---

Streszczenie: Badając zjawisko przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu, można stosować różne metody w celu zdiagnozowania poziomu zagrożenia. Studium konkretnych przypadków przestępstw, których ofiarą padają dobra kultury, w ujęciu rocznym pozwala dostrzec tendencje w działaniach sprawców oraz pomaga wypracować metody przeciwdziałania przyszłym zdarzeniom. Wieleletnie badania przypadków przestępstw godzących w dziedzictwo kulturowe umożliwiają w sposób komplementarny ocenić poziom zagrożenia takimi czynami i zminimalizować ryzyko ich występowania. W artykule przedstawiono wybrane przypadki przestępstw w 2017 r. na tle statystyk Policji i Krajowej Administracji Skarbowej Straży Granicznej. Będące częścią cyklu corocznych analiz opracowanie obrazuje tendencje i zagrożenia zabytków oraz dóbr kultury w danym roku. Komplementarne przedstawienie informacji o zagrożeniu dziedzictwa kulturowego przestępczością jest istotne dla badań mających na celu wypracowanie strategii jego ochrony.

Słowa kluczowe: przestępczość, dziedzictwo kulturowe, napad rabunkowy, zniszczenie

---

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest ocena tendencji mających wpływ na zagrożenie przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Stanowi on część cyklu diagnozującego to zjawisko w zakresie długo- i krótkoterminowym. W artykułach wydanych w 2015, 2016 oraz 2017 r.¹ autor wskazał źródła danych dotyczące skali i specyfiki zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce oraz przedstawił założenia cyklu. Niniejsze opracowanie opiera się na dostępnych danych statystycznych², jest również uzupełnione studiami przypadków (*case method*) – metodą pozwalającą badać zjawisko. Prowadzone przez 4 kolejne lata badania skali przestępczości pozwalają zobrazować wiele tendencji zarówno w Polsce, jak i na świecie w zakresie działań sprawców przestępstw wymierzonych w dziedzictwo.

---

¹ Zob. O. Jakubowski, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1, s. 263-274; idem, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2), s. 241-258; idem, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3), s. 249-276.

² W zakresie danych statystycznych na świecie dotyczących poziomu przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w ocenie autora nie ma obecnie wiarygodnych statyk dotyczących zjawiska.

Niestety wiele zbiorczych danych statystycznych dotyczących zjawiska przestępczości przeciw dziedzictwu kulturowemu jest dostępnych dopiero po długim okresie. Przykładem mogą być dane z 2017 r. prawomocnych skazań za przestępstwa skierowane przeciwko dziedzictwu kulturowemu opracowywane przez Ministerstwo Sprawiedliwości, które mogą być udostępnione najwcześniej w październiku 2018 r.³, co powoduje, że tej istotnej informacji nie można wykorzystać w niniejszym artykule. Kolejnym problemem jest brak opracowanych danych na temat umarzanych postępowań karnych dotyczących przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu. Badania statystyczne w Prokuraturze Krajowej na podstawie danych z podległych jednostek prokuratury prowadzone są jedynie w ujęciu ilościowym i nie uwzględniają poszczególnych rodzajów przestępstw⁴, m.in. tych będących przedmiotem analizy w artykule. Artykuł w stosunku do poprzednich części cyklu został rozbudowany o dane dotyczące zarejestrowanych w latach 2004-2017 na wniosek Polski w bazie Interpolu „Stolen Works of Art” skradzionych/utraconych dóbr kultury – statystyki z tej międzynarodowej bazy pozwalają uzupełnić obraz skali przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu o ten ważny element. W artykule wskazano również statystyki dotyczące wniosków przesyłanych za pośrednictwem modułu systemu IMI (Internal Market Information System) dotyczącego zwrotu dóbr kultury, który jako ważne narzędzie do restytucji i poszukiwań nielegalnie wywiezionych dóbr kultury wprowadziła do systemu prawnego dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniającej rozporządzenie (UE) nr 1024/2012⁵.

Skala i specyfika zjawiska przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce w statystykach organów ścigania oraz Krajowej Administracji Skarbowej

Istotnym źródłem informacji o przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu są dane opracowywane przez Komendę Główną Policji. Zgodnie z nimi, liczba wszystkich przestępstw stwierdzonych w 2017 r. w Polsce wyniosła 782 069. Przestępstw ściganych z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece

³ Odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości na wystąpienie autora – pismo Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 8 września 2018 r., sygn. DSF-II-082-226/18, niepubl.

⁴ Odpowiedź z Prokuratury Krajowej na wystąpienie autora – pismo Prokuratury Krajowej z dnia 27 marca 2018 r., sygn. PK I lp 136.2018 r., niepubl.

⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona), Dz. Urz. UE L 159 z 28.05.2014 ze zm. (dalej: dyrektywa 2014/60/UE).

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

nad zabytkami⁶ (dalej: u.o.z.) było w 2017 r. 91 (w 2016 r. – 90)⁷. Dane wskazywane przez Komendę Główną Policji należy uzupełnić informacjami Straży Granicznej oraz Krajowej Administracji Skarbowej (KAS) w związku z kompetencjami tych organów w zakresie zwalczania przemytu dóbr kultury.

Do zadań Straży Granicznej należy m.in. zwalczanie przestępczości skierowanej przeciwko zabytkom, w tym nielegalnego przewozu takich przedmiotów przez granicę. Straż Graniczna podejmuje w tym celu działania na terenie całego kraju. Czynności o charakterze kontrolnym i weryfikacyjnym są przeprowadzane na lotniczych, drogowych, kolejowych i morskich przejściach granicznych w ramach realizowanej kontroli granicznej. Natomiast dodatkowo, w zakresie dotyczącym ochrony zabytków, wykonywane czynności przyjmują postać działań analitycznych, ustaleniowych, operacyjno-rozpoznawczych i dochodzeniowo-śledczych⁸.

Zgodnie ze statystykami uzyskanymi z Komendy Głównej Straży Granicznej w 2017 r., Straż Graniczna wszczęła jedno postępowanie przygotowawcze w stosunku do jednego podejrzanego w związku z próbą wywozu bez pozwolenia zabytkowego pojazdu marki Rolls Royce z 1937 r. o wartości ponad 59 tys. euro. Podejrzany posługiwał się dokumentem w postaci przerobionego listu przewozowego CRM (międzynarodowy list przewozowy). Został oskarżony o czyn z art. 270 § 1 Kodeksu karnego⁹ (posłużenie się przerobionym dokumentem) w związku z art. 109 ust. 1 u.o.z. (nielegalny wywóz zabytku). Sprawa zakończyła się skierowaniem wniosku do prokuratury o sporządzenie aktu oskarżenia. W 2017 r. Straż Graniczna nie prowadziła postępowań przygotowawczych w związku z nielegalnym wwozem zabytków¹⁰.

Znacznie częściej zjawisko nielegalnego wywozu i wwozu dóbr kultury jest wykazywane w statystykach Krajowej Administracji Skarbowej. Dane statystyczne tej służby za 2017 r. uwzględniają nie tylko działania związane z zatrzymaniem zabytku w związku z nielegalnym wywozem za granicę, lecz wszystkie działania podejmowane przez organy KAS wobec wywożonych przedmiotów w celu sprawdzenia, czy na wywożony przedmiot konieczne jest uzyskanie pozwolenia zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, czyli m.in. w przypadkach:

⁶ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.

⁷ Dane z Komendy Głównej Policji – pismo z dnia 1 marca 2018 r., sygn. KR-KRYM-878/18; także R. Ceglińska, *Skala zagrożeń przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2017 r. Efektywność działań Policji*, http://cennebezczenne.pl/wp-content/uploads/2018/07/CEGLINSKA_1-www.pdf [dostęp: 20.10.2018].

⁸ W. Krupiński, *Działania Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości dotyczącej przemytu zabytków*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44), s. 9.

⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.

¹⁰ Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 3 sierpnia 2018 r., sygn. KG.OI.III.0180.93.2018.JB-I, niepubl.

- nielegalnego wywozu zabytków (wywóz zabytku bez pozwolenia),
- nielegalnego przywozu zabytków (przemyt),
- weryfikacji dokonywanych w przypadku braku dokumentów potwierdzających fakt, że zabytek nie wymaga pozwolenia (wycena, ocena, faktura itp.),
- weryfikacji dokonywanych w przypadku wątpliwości organu celnego co do rzetelności przedstawionych dokumentów,
- dokonania ustalenia lub potwierdzenia, czy wiek lub wartość przedmiotu przekracza progi wskazane w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- zaniżania wartości w przywozie,
- zatrzymań falsyfikatów.

W statystykach nie zostały uwzględnione działania polegające jedynie na dopuszczeniu przez organ celny do wywozu/przywozu zabytków w przypadkach przedstawienia pozwolenia na wywóz lub innych niebudzących wątpliwości dokumentów potwierdzających fakt, że na wywóz przedmiotu nie jest wymagane uzyskanie pozwolenia. Zgodnie ze statystykami Krajowej Administracji Skarbowej, 31 spraw dotyczyło wywozu zabytków (w tym 22 sprawy wiązały się z zatrzymaniem przesyłek przesłanych w urzędzie pocztowym), a 18 – spraw przemytu dóbr kultury przy wwozie dzieł na teren kraju¹¹.

Dane dotyczące przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem

Istotnym uzupełnieniem danych Policji, Straży Granicznej oraz Krajowej Administracji Skarbowej są informacje z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem¹². Baza ta, której funkcjonowanie reguluje art. 23 u.o.z., w 2017 r., była prowadzona przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów z upoważnienia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (od 1 sierpnia 2018 r. baza jest prowadzona bezpośrednio w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹³). Jest ona powszechnie dostępną,

¹¹ Dane z Departamentu Ceł Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 23 sierpnia 2018 r., sygn. DC5.8870.746.2018, niepubl.

¹² Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzioneszabytki.pl/i/#/> [dostęp: 21.09.2018].

¹³ Zob. zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 kwietnia 2018 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Dz. Urz. MKiDN poz. 26.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

prowadzoną na podstawie delegacji ustawowej elektroniczną bazą danych, która zawiera informacje o utraconych w wyniku przestępstw zabytkach¹⁴.

W 2017 r., a także w 2016 i 2015 r., dane dotyczące dóbr zabytków utraconych w wyniku przestępstw powinny być również zbierane w drugiej bazie uregulowanej w przepisach rozdziału 2a u.o.z., czyli krajowym rejestrze utraconych dóbr kultury. Niestety, rejestr ten nie spełnia obecnie swojej funkcji¹⁵.

Dane ilościowe zebrane w krajowym wykazie pozwalają dokonywać istotnych analiz dotyczących kradzieży lub nielegalnego wywozu zabytków. Dzięki informacjom z wykazu można zarówno prześledzić geografie przestępczości, jak i dowiedzieć się, jakie rodzaje poszczególnych dóbr kultury najczęściej padają ofiarą przestępców. Jednakże by posługiwać się prawidłowo danymi krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, należy znać specyfikę procedur i przepisów dotyczących zasad wpisu informacji do tej bazy. Część informacji o kradzieżach zabytków – w przypadku szybkiego odzyskania obiektów – z założenia nie zostaje zgłoszona przez odpowiednie służby. Innym powodem niezarejestrowania obiektu jest brak odpowiedniej dokumentacji umożliwiającej jego identyfikację i brak wiedzy o obowiązku zgłoszenia zabytku do wykazu. W ocenie autora dane zawarte w wykazie warto przedstawić, uwzględniając różne zmienne. Niektóre dane mogą wykazywać różną liczbę zdarzeń. Wynika to z tego, że uprawnione do zgłaszania organy w pewnych przypadkach dublują swoje działania. Innym problemem, który należy uwzględnić, analizując dane z wykazu, jest to, że kradzieże popełniane w danym roku mogą być zgłaszane do wykazu nawet z kilkuletnim opóźnieniem, stąd po kilku latach może się okazać, że suma zarejestrowanych kradzieży z danego roku może wzrosnąć¹⁶. Przedstawione w tabelach 1-5 dane dotyczą zgłoszonych w 2017 r. czynów dokonanych w 2017 r.¹⁷

¹⁴ Zob. P. Ogrodzki, *Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*, w: K. Zeidler (red.), *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 148-151.

¹⁵ Szerzej O. Jakubowski, *Bazy danych jako narzędzia do poszukiwań utraconych dóbr kultury w regulacjach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, w: M. Łuczak (red.), *Służby w ochronie dziedzictwa sakralnego i archeologicznego Europy Wschodniej. Materiały pokonferencyjne, Pęzino 2-5 X 2017*, Pomorskie Towarzystwo Historyczne, Zapol Spółka jawna, Szczecin 2018, s. 99-109.

¹⁶ W krajowym wykazie zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem w 2017 r. zarejestrowano 185 kart zabytków skradzionych lub zaginionych, z czego jedynie 4 dotyczyły kradzieży, a 1 – kradzieży z włamaniem mających miejsce w 2017 r.

¹⁷ Autor dziękuje Pani Marii Romanowskiej-Zadroznej, pracownikowi Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, za pomoc w opracowaniu danych z wykazu zawartych w tabelach.

Tabela 1. Podział danych ze względu na zgłaszającego¹⁸

Rodzaj przestępstwa	Zgłaszający					Razem	
	urząd konserwatorski	Policja	właściciel	inne	Straż Graniczna lub administracja celna	zgłoszenia	obiekty
Kradzieże	0	3	0	1	–	4	4
Kradzieże z włamaniem	0	1	0	0	–	1	1
Rozbój	0	0	0	0	–	0	0
Pracownicze zagarnięcia	0	0	0	0	–	0	0
Przywłaszczenie mienia	0	0	0	0	–	0	0
Zaginięcie	0	0	0	0	–	0	0
Nielegalny wywóz	–	–	–	–	0	0	0
Próba nielegalnego wywozu	–	–	–	–	1	1	1
Razem	0	4	0	1	1	6	6

Źródło: opracowano na podstawie danych z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 20.02.2018].

Tabela 2. Podział danych ze względu na właściciela/posiadacza

Rodzaj przestępstwa	Właściciel					Razem
	biblioteka	związek wyznaniowy	muzeum	osoba prywatna	inne	
Kradzieże	0	3	1	0	0	4
Kradzieże z włamaniem	0	0	1	0	0	1
Rozbój	0	0	0	0	0	0
Pracownicze zagarnięcia	0	0	0	0	0	0
Przywłaszczenie mienia	0	0	0	0	0	0
Zaginięcie	0	0	0	0	0	0
Razem	0	3	2	0	0	5

Źródło: opracowano na podstawie danych z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 20.02.2018].

¹⁸ Zdarzają się sytuacje, gdy zgłoszenia pokrywają się ze względu na to, że dokonuje ich kilka uprawnionych organów.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

Tabela 3. Podział danych ze względu na miejsce czynu

Rodzaj przestępstwa	Miejsce czynu			Razem
	kaplica	kościół	muzeum	
Kradzieże	1	2	1	4
Kradzieże z włamaniem	0	0	1	1
Rozbój	0	0	0	0
Pracownicze zagarnięcia	0	0	0	0
Przywłaszczenie mienia	0	0	0	0
Zaginięcie	0	0	0	0
Razem	1	2	2	5

Źródło: opracowano na podstawie danych z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 20.02.2018].

Tabela 4. Podział danych ze względu na przedmiot

Przedmiot	Rodzaj przestępstwa						Razem
	kradzieże	kradzieże z włamaniem	rozbój	pracownicze zagarnięcia	przywłaszczenie mienia	zaginięcie	
Kielich	1	0	0	0	0	0	1
Motocykl	0	1	0	0	0	0	1
Płaskorzeźbiony ornament zdobiący ołtarz	2	0	0	0	0	0	2
Ulotka informacyjna 1943 r.	1	0	0	0	0	0	1
Razem	4	1	0	0	0	0	5

Źródło: opracowano na podstawie danych z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 20.02.2018].

Tabela 5. Zabytki odzyskane w 2017 roku

Rodzaj przestępstwa	Data utraty						Razem
	1992	1998-2010	1999	2012-2014	2015	2016	
Kradzieże	0	0	0	0	1	1	2
Kradzieże z włamaniem	1	0	0	0	0	3	4
Rozbój	0	0	0	0	0	0	0
Pracownicze zagarnięcia	0	0	0	0	0	0	0
Przywłaszczenie mienia	0	0	0	1	0	0	1
Zaginięcie	0	2	1	0	0	0	3
Nielegalny wywóz	0	0	0	0	0	0	0
Próba nielegalnego wywozu	0	0	0	0	0	0	0
Brak danych	0	0		0	0	0	0
Razem	1	2	1	1	1	4	10

Źródło: opracowano na podstawie danych z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 20.02.2018].

Analizując wyżej wymienione dane z krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, można wskazać znaczny spadek zgłoszeń do bazy, zwłaszcza gdy porównamy dane z 2016 i 2015 r. do danych z 2017 r.¹⁹ Dane te muszą być jednak interpretowane łącznie z danymi policyjnymi oraz innych organów ścigania.

¹⁹ Zob. O. Jakubowski, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością - analiza wydarzeń z 2015 roku...*, s. 246-248; idem, *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością - analiza wydarzeń z 2016 roku...*, s. 249-276.

Statystyki dotyczące wniosków przesyłanych za pośrednictwem modułu systemu Internal Market Information dotyczącego zwrotu dóbr kultury

Moduł systemu Internal Market Information (IMI) dotyczący zwrotu dóbr kultury jest obecnie nieodłączną częścią zmian w europejskim systemie kontroli wywozu dóbr kultury wprowadzonych przepisami dyrektywy 2014/60/UE²⁰. W 2014 r. została powołana grupa robocza Komisji ds. Internal Market Information w zakresie dóbr kultury, która pracowała nad przystosowaniem modułu IMI do przewidzianej w dyrektywie 2014/60/EU platformy wymiany informacji między państwami członkowskimi na temat przemieszczonych dóbr kultury i ich restytucji²¹. Zakres wykorzystania wskazanego modułu systemu IMI w poszczególnych krajach implementujących dyrektywę 2014/60/EU może być odmienny, ponieważ to państwa członkowskie decydują, jakie organy mają być w nim zarejestrowane. W polskim systemie ochrony dziedzictwa kulturowego moduł systemu IMI zaczął funkcjonować wcześniej niż formalne przepisy mające implementować dyrektywę 2014/60/UE, gdyż polski ustawodawca wprowadził te regulacje dopiero 19 czerwca 2017 r. poprzez przepisy ustawy z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury²². Zasady współpracy doprecyzował dopiero akt wykonawczy do tej ustawy²³. W praktyce moduł dotyczący zwrotu dóbr kultury miał być udostępniony przez Komisję Europejską w terminie wyznaczonym do implementacji dyrektywy 2014/60/UE, czyli w grudniu 2015 r. Później ze względu na problemy techniczne i brak rejestracji niektórych państw przesunięto jego wdrożenie na styczeń 2016 r., a faktycznie moduł zaczął działać w czerwcu 2016 r., gdy zarejestrowały się do niego wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej. W Polsce do kwietnia 2018 r. działania za pośrednictwem modułu IMI dotyczącego zwrotu dóbr kultury były prowadzone przez Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w związku z realizacją zadań statutowych oraz upoważnienia pracowników Instytutu do koordynacji modułu i prowadzenia

²⁰ Szerzej: O. Jakubowski, *The Internal Market Information System (IMI) on the Return of Cultural Objects - Its Principles, Application, and Evaluation of Its Effectiveness for the Protection of Cultural Heritage*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 2(2), s. 290-312.

²¹ M. Romanowska-Zadrożna, *Rola Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w dokumentowaniu i poszukiwaniu współcześnie skradzionych obiektów zabytkowych*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44), s. 25.

²² Ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury, Dz. U. poz. 1086 ze zm.

²³ Zob. rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 października 2017 r. w sprawie współpracy dotyczącej restytucji dóbr kultury, w tym zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych z naruszeniem prawa z terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, Dz.U. poz. 2023.

w imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego działań związanych z restytucją²⁴. Od 1 sierpnia 2018 r. koordynacja modułu systemu IMI prowadzona jest bezpośrednio w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego²⁵.

W 2016 r. (od czerwca, gdy moduł IMI został faktycznie uruchomiony) liczba zgłoszeń przyjętych i wysłanych przez Polskę w ramach tego modułu wynosiła 53. Do Polski przesłano zgłoszenia dotyczące poszukiwanych dóbr kultury z Grecji (47) i ze Słowacji (2), natomiast Polska przesłała na Węgry zgłoszenie dotyczące poszukiwania XIX-wiecznych dokumentów sygnowanych przez znanego kompozytora, nielegalnie wywiezionych z kraju, a na Słowację zgłoszenie dotyczące zatrzymania na terytorium kraju zbioru 596 zabytkowych monet.

W 2017 r. poprzez moduł systemu IMI wpłynęło 57 zgłoszeń o poszukiwaniu dóbr kultury przez państwo członkowskie, w tym 52 z Grecji i 5 z Austrii. Polska w 2017 r. wysłała 10 zgłoszeń, z których jeden wniosek (dotyczący wszczęcia procedury restytucyjnych skradzionej w Polsce średniowiecznej rzeźby) został przesłany do Austrii, a 9 wniosków do Niemiec i równocześnie do Holandii o poszukiwanie łącznie 17 dóbr kultury.

Co istotne dla oceny statystyk przesyłanych w module systemu IMI wniosków, w połowie 2017 r. na spotkaniu grupy ekspertów „Return of Cultural Objects” ustalono, że jeśli strata dobra kultury wynikała z tych samych okoliczności, to wówczas wysyła się przez system IMI jeden wniosek na kilka obiektów, a nie – jak praktykowano poprzednio – na każdy obiekt osobny wniosek²⁶.

Dane dotyczące zarejestrowanych na wniosek Polski w bazie Interpolu „Stolen Works of Art” w latach 2004-2017 skradzionych/utraconych dóbr kultury²⁷

Istotne informacje pozwalające uzupełnić statystyki dotyczące przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu znajdują się w bazie Interpolu „Stolen Works of Art” (dalej: WOA). Baza ta ma duże znaczenie ze względu na swój mię-

²⁴ Zob. wykaz organów centralnych wyznaczonych przez państwa członkowskie do zajmowania się sprawami związanymi ze zwrotem dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego oraz stosujących art. 4 dyrektywy 2014/60/UE, Dz. Urz. UE C 160 z 4.05.2016, s. 2-12.

²⁵ Zob. zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 kwietnia 2018 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Dz. Urz. MKiDN poz. 26.

²⁶ Nowe zasady zostały zaproponowane na 5. spotkaniu grupy ekspertów „Return of Cultural Objects” które odbyło się w Brukseli 7.07.2017 r., co uwzględnia sprawozdanie grupy, *Commission expert group on the return of cultural objects* (E03204), <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3204> [dostęp: 20.10.2018].

²⁷ Informacje o WOA opracowano na podstawie odpowiedzi z Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji na wystąpienie autora – pismo z dnia 12 stycznia 2018 r., sygn. L.dz. BMWP – 1214/2018, niepubl.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgierd Jakubowski

dzynarodowy charakter, jest dostępna on-line i zawiera informacje o skradzionych najcenniejszych dóbr kultury z całego świata²⁸. Niestety wiele skradzionych w Europie i na świecie obiektów nadal nie figuruje w bazie Interpolu. Z założenia zgłaszane tam są najcenniejsze utracone dobra kultury, nie obejmuje ona przedmiotów nielegalnie wywiezionych za granicę. Podstawą przekazywania przez Polskę celem rejestracji w WOA danych o utraconych dobrach kultury jest przepis art. 20 pkt 2ab ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²⁹. Kwestie szczegółowe regulowane są przepisami wewnętrznymi Policji. Jedyną komórką upoważnioną do wnioskowania do Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji o rejestrację w bazie WOA jest Biuro Kryminalne Komendy Głównej Policji, które odgrywa rolę pośrednika zarówno dla jednostek terenowych Policji, jak i dla innych podmiotów, takich jak Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wymiana informacji następuje kanałami dyplomatycznymi oraz przez oficerów łącznikowych Policji. Bezpośredni dostęp do bazy WOA jest możliwy poprzez system I-24/7. W polskiej Policji mogą ją przeszukiwać funkcjonariusze i pracownicy mający stosowne uprawnienia przyznane przez Biuro Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji. System I-24/7 dostępny jest w Komendzie Głównej Policji, komendach wojewódzkich, powiatowych i miejskich. Dla wielu użytkowników problemem jest jednak to, że baza funkcjonuje tylko w języku angielskim, francuskim i hiszpańskim. W roku 2009 Interpol umożliwił przeszukiwanie bazy WOA osobom spoza organów ścigania, nieposiadającym z oczywistych względów uprawnień do systemu I-24/7³⁰. Na zlecenie Polski w WOA zostały zarejestrowane następujące kategorie przedmiotów: zegarki (2), monety (2), książki i dokumenty (171), wyroby złotnicze (4), ikony (74), obrazy (219), rzeźby (264), broń (2). W tabeli 6 zostały przedstawione dane dotyczące zarejestrowanych w bazie Interpolu na wniosek Polski skradzionych/utraconych dóbr kultury.

Biuro Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji nie jest informowane o wszystkich przypadkach odzyskania w Polsce i za granicą dóbr kultury zarejestrowanych w WOA, zatem dane zawarte w tabeli 6 dotyczące tego aspektu funkcjonowania bazy nie są kompletne.

²⁸ B. Kaleta, *Interpol rozszerza dostęp do bazy danych skradzionych dzieł sztuki*, w: *Katalog utraconych dzieł sztuki*, Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych, Warszawa 2009; K.-H. Kind, *The Role of INTERPOL in the Fight Against the Illicit Trafficking in Cultural Property*, w: S. Manacorda, D. Chappell (red.), *Crime in the Art and Antiquities World Illegal Trafficking in Cultural Property*, Springer-Verlag, New York, s. 175-177.

²⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. Nr 30, poz. 179 ze zm.

³⁰ B. Kaleta, *Międzynarodowa współpraca policyjna w zwalczaniu przestępczości skierowanej przeciwko do-
brom kultury oraz cennym przedmiotom zabytkowym*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44), s. 17.

Tabela 6. Dane dotyczące zarejestrowanych w bazie Interpolu na wniosek Polski skradzionych/utraconych dóbr kultury³¹

Rok	Liczba przedmiotów zarejestrowanych w bazie WOA	Liczba przedmiotów zarejestrowanych na wniosek Polski ^{a)}	Liczba przedmiotów poszukiwanych przez Polskę, ujawnionych za granicą	Liczba przedmiotów skradzionych za granicą ujawnionych w Polsce
2004	26 650	3	b.d. ^{b)}	b.d.
2005	28 569	–	1 w Austrii	b.d.
2006	30 108	–	2 w USA 5 na Ukrainie	b.d.
2007	31 354	5	1 w Niemczech 1 w Austrii 1 w Niemczech 1 Francja	10 skradzionych w Zimbabwie ^{c)} , 1 skradziony we Francji ^{d)}
2008	32 841	155	b.d.	b.d.
2009	34 719	103	1 Wielka Brytania 2 Austria	b.d.
2010	36 112	28	1 Niemcy	b.d.
2011	38 347	27	b.d.	b.d.
2012	40 814	26	2 Niemcy 2 USA	b.d.
2013	42 910	2	b.d.	b.d.
2014	44 986	5	1 Niemcy	2 skradzione w Szwecji ^{e)} , 1 skradziony w Rosji ^{f)}
2015	46 610	6	1 USA 1 Austria 1 b.d.	1 skradziony w Szwecji ^{g)}
2016	49 000	26	1 b.d.	b.d.
2017 (październik)	50 308	71	b.d.	b.d.

a) Ogółem: 815 (na dzień 10.01.2018).

b) b.d. – brak danych w Biurze Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji.

c) Dwie maski Makonde, figurka fetyszystyczna oraz 7 podgłówków, skradzionych z Galerii Narodowej w Harare, w Zimbabwie, w czerwcu 2006 r.

d) Obraz *Pejzaż z Saint-Tropez* Józefa Pankiewicza, pochodzący z kradzieży we Francji w 2004 r.

e) Dwa obrazy pochodzące z kradzieży dokonanej w Sztokholmie w 2006 r.: *Portret starego mężczyzny w kapeluszu* autorstwa Pietera Verelsta oraz *Portret chłopca* autorstwa Alexandra Roslina.

f) Ikona św. Mikołaja skradziona w 2007 r. w Rosji.

g) Obraz *Lis płoszący ptaki* autorstwa Bruna Andreasa Liljeforsa, skradziony w Szwecji w 1990 r.

Źródło: opracowano na podstawie odpowiedzi z Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji na wystąpienie autora – pismo z dnia 12 stycznia 2018 r., sygn. L.dz. BMWP – 1214/2018, niepubl.

³¹ Autor dziękuje Pani Barbarze Kalecie, wieloletniemu pracownikowi Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji, za pomoc w opracowaniu danych zawartych w tabeli.

Wybór przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu oraz innych wydarzeń mających wpływ na zwalczanie tego typu przestępczości w 2017 roku na terenie Polski

Na terenie Polski, jak wskazują statystyki policyjne, rokrocznie dochodzi do setek przypadków przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu, toteż do prawidłowego przedstawienia zjawiska niezbędna jest selekcja tych zdarzeń. Poniższe zestawienie stanowi wybór przypadków, które w 2017 r. wyróżniały się na tle innych tego typu przestępstw. Sekwencje zdarzeń dotyczących przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu w Polsce przedstawiono chronologicznie.

Styczeń

W Zyndranowej doszło do włamania w Muzeum Kultury Łemkowskiej. Łupem przestępców padły dwa mundury niemieckie z czasów II wojny światowej i mundur żołnierza Armii Radzieckiej, a także inne militaria, w tym hełmy, pozostałości karabinów, bagnety, klamry i sprzączki z pasów.

W Szczecinie zatrzymano kobietę, która wprowadzała do obrotu 68 sfalszowanych obrazów (sygnowanych nazwiskami znanych artystów, m.in. Tadeusza Kantora, Witkacego, Wojciecha Weissa). Przestępczyni podrabiała zarówno sygnatury, jak i certyfikaty autentyczności dzieł. Szacuje się, że poszkodowani mogli stracić w związku z oszustwami ok. 300 tys. zł.

W oddziale Celno-Drogowym w Dorohusku w autokarze kursowym Kijów – Warszawa ujawniono ryciny, akwarele i mapy z XIX i XX w., niezgłoszone do odprawy celnej przez obywatela Ukrainy.

Luty

W okolicach miejscowości Dobrzyń nad Wisłą zatrzymano osobę prowadzącą nielegalne poszukiwania zabytków archeologicznych. Zabezpieczono zbiór monet z czasów cesarstwa rzymskiego.

Marzec

W Krakowie sąd prawomocnie skazał winnego podpalenia drewnianego kościoła w Woli Justowskiej, do którego doszło w 2002 r. Sprawca (satanista) czyn swój popełnił z pobudek światopoglądowych. Został skazany na 2 lata i 100 tys. grzywny.

W Tarnowie skradziono należący do osoby prywatnej zabytkowy mercedes „Ponton”.

Kwiecień

W Szczecinie w parku-lapidarium zdemolowano ponad 130 płyt nagrobnych, pochodzących m.in. z okresu I wojny światowej. Był to już trzeci w ostatnim czasie akt wandalizmu w tym miejscu.

W Warszawie doszło do kradzieży w klasztorze Braci Mniejszych Kapucynów. Sprawca wykorzystując dobrą wolę zakonników, do których zgłosił się po pomoc, ukraść m.in. XIX-wieczne księgi, a także inne przedmioty należące do zakonników (laptop). Złodzieja udało się zatrzymać. Okazało się, że już wcześniej okradał świątynie.

W oddziale celnym w Zosinie w samochodzie osobowym obywatela Ukrainy znaleziono 6 klaserów z monetami (ogółem 1968 sztuk, głównie z okresu ZSRR), 2 klasery ze znaczkami (385 sztuk, głównie z okresu ZSRR), klaser z banknotami (78 sztuk, głównie z okresu ZSRR), 2 odznaczenia wojskowe z okresu III Rzeszy Niemieckiej oraz kordzik nazistowski z okresu II wojny światowej, wojskową latarkę, gogle, pojemnik na maskę gazową, karabin Mauzer 6573, pistolet maszynowy MP40 1330, pistolet gazowy Perfecta FBI 8000, rewolwer Magnum ME384R, amunicję ślepą (195 sztuk), 2 magazynki do MP40 oraz ładownicę Mauzer. Przedmioty militarno-wojskowe zostały przekazane Straży Granicznej. Wartość szacunkowa zajętych przez Służbę Celno-Skarbową przedmiotów to 23 tys. zł.

Maj

W Miastku ujawniono grabież niezwykle cennych zabytków archeologicznych sprzed 2800 lat. Ponad 213 zabytków odzyskanych w czerwcu przez Policję, stanowiących część tzw. Skarbu z Miastka, było wartych kilkaset tysięcy zł.

W oddziale celnym w Połowcach skonfiskowano 680 pięciokopiejkowych monet bitych za czasów Elżbiety Pietrowny i Katarzyny II Wielkiej (w latach 1758-1795). Przedmioty przemycane były w samochodzie osobowym przez obywatela Białorusi do Polski.

Czerwiec

W Katowicach zatrzymano osobę oferującą do sprzedania zabytek archeologiczny (siekiereczka z krzemienia pasiastego z okresu neolitu).

Lipiec

W Warszawie doszło do aktu wandalizmu. Sprawca strącił z cokołu i uszkodził rzeźbę piety w kościele oo. Kapucynów w Warszawie.

W Mielcu, w bazylice św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty skradziono zabytkowy XVIII-wieczny krzyż oraz naczynia liturgiczne. Sprawcę zatrzymano zaraz po kradzieży, ale niestety zabytkowy krzyż został uszkodzony.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

W Muzeum Auschwitz-Birkenau doszło do aktu wandalizmu. Zwiedzający muzeum turysta z USA wydrapał swoje imię na cegle ściany baraku, w którym więzione były kobiety.

Na zamku Czocha turyści, którzy zwiedzali zamek w ramach firmowej imprezy integracyjnej, uszkodzili zabytkową armatę. Wandale połamali koło, powyginali elementy metalowe i zniszczyli podwozie zabytku.

W oddziale celnym w Hrebenne w autokarze kursowym wjeżdżającym do Polski z Ukrainy znaleziono na siedzeniach i półce bagażowej 4 ikony, przedstawiające Matkę Boską z Dzieciątkiem, św. Mikołaja, Chrystusa Pantokratora oraz zesłanie Ducha Świętego, pochodzące prawdopodobnie z II poł. XIX w. lub I poł. XX w. Ikony były dobrze zachowane i utrzymane w kanonie sztuki prawosławnej.

Sierpień

W Łodzi, w galerii antyków skradziono szablę oficerską z okresu Księstwa Warszawskiego. Sprawca wykorzystał nieuwagę pracownicy galerii. Złodzieja udało się zatrzymać dzięki rejestracji zdarzenia przez kamery monitoringu.

W Gnieźnie doszło do kradzieży z Muzeum Archidiecezji Gnieźnieńskiej. Łupem sprawcy padła XVIII-wieczna figura św. Franciszka. Złodziej został nagrany przez kamery monitoringu. U przestępcy znaleziono wiele zabytków o tematyce sakralnej.

W Maszewie zniszczono wpisany do ewidencji zabytków cmentarz żydowski z pocz. XIX w. Na teren cmentarza wjechał spychacz, niszcząc nagrobki.

Z oddziału terenowego Muzeum Techniki i Przemysłu NOT w Chlewiskach skradziono zabytkowy motocykl Sokół 1000.

Wrzesień

W Świdnicy, na giełdzie staroci skradziono ze stoiska zabytkowy patefon. Sprawcę udało się zatrzymać Policji.

Z Muzeum Motoryzacji i Techniki w Otrębusach skradziono zabytkowy samochód marki Syrena 104. Sprawcy włamali się w porze nocnej do części warsztatowej muzeum.

W Krakowie policjanci odzyskali XIX-wieczny pastorał św. Stanisława skradziony w 2016 r. z klasztoru oo. Paulinów na Skałce.

W oddziale celnym w Zosinie u kierowcy autokaru znaleziono 105 sztuk monet historycznych, ukrytych w bagażu podróжным.

Październik

W oddziale Celno-Drogowym w Dorohusku u obywatela Ukrainy przekraczającego granicę samochodem osobowym znaleziono niezgłoszone do odprawy celnej

69 monet z XVIII, XIX i I poł. XX w. oraz 27 elementów historycznych mogących pochodzić z nielegalnych wykopalisk.

Listopad

W Polsce w dniach 20-30 listopada 2017 r. organy ścigania oraz wyspecjalizowane instytucje i urzędy wzięły udział w europejskiej operacji pod kryptonimem Pandora II, koordynowanej przez Europol, wymierzonej w zwalczanie kradzieży i nielegalnego handlu dobrami kultury. W wyniku akcji na terenie Polski zabezpieczono łącznie 3629 dóbr kultury, z których blisko połowa to zabytki archeologiczne.

W oddziale Celno-Drogowym w Dorohusku w bagażu obywatela Ukrainy przekraczającego granicę autokarem znaleziono niezgłoszony do odprawy celnej towar w postaci przedmiotów historycznych.

W oddziale celnym w Zosinie w autobusie rejsowym Kijów – Łódź ujawniono w bagażu obywatela Ukrainy ikonę z II poł. XIX lub I poł. XX w., przedstawiającą Archanioła Michała w otoczeniu świętych.

Grudzień

W oddziale celnym w Połowcach zatrzymano dwie rosyjskie ikony: jedną z II poł. XIX w., przedstawiającą Boga Ojca (o szacunkowej wartości 2000-3000 zł), a drugą z XVIII w., przedstawiającą narodzenie Bogarodzicy (o szacunkowej wartości 3000-4000 zł). Ikony były przewożone w specjalnie skonstruowanych pojemnikach (skrzynkach) transportowych.

W Łodzi doszło do włamania do muzeum sztuki mieszczącego się w pałacu Izraela Poznańskiego. Sprawca wyłamał drzwi, jednak jego łupem padł jedynie laptop.

W Rzeszowie, w Muzeum Militariów i Techniki skradziono śmigło należące do zbiorów instytucji samolotu PZL-110 Koliber.

W oddziale celnym w Zosinie u obywatela Ukrainy przekraczającego granicę samochodem znaleziono pod odzieżą wierzchnią ikonę przedstawiającą Chrystusa w metalowej koszulce.

Analizując zdarzenia związane z przestępczością przeciwko dziedzictwu kulturowemu na terenie Polski w 2017 r., należy wskazać na duże znaczenie akcji Pandora, która – podobnie jak analogiczna akcja w 2016 r. – doprowadziła do ujawnienia wielu czynów skierowanych przeciwko dziedzictwu archeologicznemu³². Nadal widocznym zjawiskiem jest przemyt zabytków przez obywateli Ukrainy. Statystyki

³² Szerzej: R. Ceglińska, *Międzynarodowa Operacja Pandora II*, http://cennebezczenne.pl/wp-content/uploads/2018/08/CEGLINSKA_2_www.pdf [dostęp: 12.11.2018].

wskazują również mniej przypadków kradzieży w muzeach i instytucjach kultury, aczkolwiek można zauważyć zainteresowanie sprawców zabytkami techniki znajdującymi się w tych instytucjach. Kradzieże zabytkowych pojazdów wiążą się z dodatkowym zagrożeniem, gdyż zbytek może po kradzieży zostać rozłożony na części, co znacznie utrudnia jego ewentualne odzyskanie.

Wybór przestępstw przeciwko dziedzictwu kulturowemu oraz innych wydarzeń mających wpływ na zwalczanie tego typu przestępczości w 2017 roku na świecie

Badanie przypadków konkretnych czynów skierowanych przeciwko dziedzictwu kulturowemu na świecie pozwala z szerszej perspektywy analizować krajowe zagrożenia w tej materii. Sekwencje zdarzeń dotyczących przestępczości przedstawiono chronologicznie.

Styczeń

W Lwowskiej Galerii Sztuki ujawniono zaginięcie ponad 97 cennych starodruków pochodzących z XVI-XVIII w. Dalsza weryfikacja zbiorów wskazała na brak 621 eksponatów.

W Palmirze ujawniono rabunek 7 nagrobnych popiersi z grobu Artabana.

We Włoszech skazano 8 członków przestępczego klanu Amato-Pagano, będącego odgałęzieniem Camorry. Podczas zatrzymania grupy przestępczej w 2016 r. udało się odzyskać dwa obrazy van Gogha, skradzione 7 grudnia 2002 r. z Muzeum van Gogha w Amsterdamie.

Luty

W Wielkiej Brytanii, w pobliżu Heathrow (koło Londynu) włamano się do magazynu, w którym przechowywano cenne dzieła przygotowane do transportu do Stanów Zjednoczonych na 50. Międzynarodowe Targi Książki w Kalifornii. Zbiór obejmował 160 dzieł, m.in. wyceniane na 215 tys. funtów dzieło Mikołaja Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*, a także prace Isaaca Newtona, Leonarda da Vinci i Galileusza. Okoliczności włamania wskazują na profesjonalnych sprawców, którzy dostali się na dach magazynu, po czym wywiercili dziury w oknach ze specjalnego włókna i spuszczać się na linach, uniknęli wykrycia przez czujniki ruchu.

Marzec

W Niemczech z Bode Museum w Berlinie doszło do kradzieży, a następnie przemytu złotej monety o średnicy 53 cm i grubości 3 cm, przedstawiającej królową Elżbietę II.

Kwiecień

W Niemczech z muzeum w Karlsruhe (Badisches Landesmuseum) skradziono wycenianą na 1,2 mln euro tiarę Wielkiej Hildy z Nassau.

Maj

We Francji z bazyliki Notre-Dame de Fourvière w Lyonie skradziono cenne dzieła sztuki, m.in. złotą koronę wysadzaną diamentami, wycenianą na 2 mln euro, złoty pierścień biskupi z diamentami, wykonany w pracowni Beaumont w Lyonie w 1930 r., oraz kielich.

Na Cyprze w Nikozji został otwarty do podpisu tekst nowej Konwencji o przestępstwach przeciwko dobrom kultury przyjęty przez Komitet Ministrów Rady Europy.

Czerwiec

We Włoszech, w miejscowości Castelnuovo don Bosco skradziono relikwiarz zawierający relikwie św. Jana Bosco. Sprawcy wynieśli relikwiarz w czasie nabożeństwa.

Lipiec

Komisja Europejska przedstawiła projekt rozporządzenia w sprawie przywozu dóbr kultury. Celem tego aktu prawnego ma być powstrzymanie wwozu na terytorium Unii dóbr kultury nielegalnie wywiezionych z krajów ich pochodzenia.

Sierpień

We Włoszech służby celne ujawniły przemyt 100 dóbr kultury, w tym kilka znalezisk archeologicznych z epoki rzymskiej z okresu IV-III w. p.n.e. Dzieła były wwożone do Włoch z USA na zlecenie bogatego amerykańskiego biznesmena.

W Norwegii, w Muzeum Uniwersytetu w Bergen doszło do włamania, w wyniku którego skradziono 400 zabytków z okresu Wikingów. Sprawcy dostali się do budynku po rozstawionych przy nim rusztowaniach. Część zabytków udało się odzyskać już w październiku 2017 r., niestety niektóre z nich zostały uszkodzone.

W USA, w Północnej Karolinie, w miejscowości Durham obalono pomnik żołnierzy Konfederacji stojący przed sądem hrabstwa. Wiązało się to z ideologicznym sporem, w wyniku którego – zgodnie lub niezgodnie z prawem – usuwane są pomniki związane z armią Konfederacji z czasów wojny secesyjnej w USA.

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

Wrzesień

We Francji z domu aukcyjnego w Saint-Germain-en-Laye skradziono obraz Auguste'a Renoira *Portret młodej blondynki*. Dzieło zostało skradzione z pomieszczenia galerii, gdzie było wystawione tuż przed aukcją.

Październik

Rozpoczęła się międzynarodowa akcja „Atena” zorganizowana przez Światową Organizację Celną i Interpol oraz skoncentrowana na Europie operacja Pandora II, koordynowana przez hiszpańską Guardia Civil i Europol. W wyniku tych akcji zostało zajętych ponad 41 tys. dóbr kultury, w tym: monety, meble, obrazy, instrumenty muzyczne, zabytki archeologiczne i rzeźby. Dziesiątki tysięcy kontroli na lotniskach i w przejściach granicznych a także rewizje domów aukcyjnych, muzeów i domów prywatnych (odbywające się na świecie w 81 krajach biorących udział w akcjach) pozwoliły na rozpoczęcie 300 dochodzeń i aresztowanie 101 osób. Akcja Atena trwała od października do grudnia.

Podając jako powód istnienie antyizraelskich uprzedzeń w ramach UNESCO, Amerykański Departament Stanu wydał oświadczenie, że Stany Zjednoczone wycofują swoje członkostwo z UNESCO.

Listopad

W Francji w Béziers z Muzeum Sztuk Pięknych (Museum of Fine Art) skradziono obraz Giorgio de Chirico *Kompozycja z autoportretem*. Do przestępstwa doszło w trakcie otwarcia muzeum – sprawca wyciął obraz z ramy i schował pod płaszczem.

Grudzień

W Algierii, w mieście Setif doszło do aktu wandalizmu dokonanego przez islamskiego fanatyka, który zaatakował i uszkodził niezwykle cenny zabytek – rzeźbę na fontannie zwanej źródłem wiosny tryskającej (Ain El Fouara) francuskiego rzeźbiarza Francisca de Saint-Vidal.

Z Czech został wywieziony zgodnie z prawem obraz Gustawa Klimta *Kobieta z mufką*, co wywołało wiele kontrowersji. Pomimo wszczęcia procedury uznania dzieła za zabytek i ograniczenia m.in. prawa właścicielki do jego wywozu, władze czeskie uznały jednak, że nie można ograniczać praw właścicielki pokrzywdzonej w czasie Holokaustu. Decyzja ta spotkała się ze sprzeciwem wielu czeskich muzealników.

Oceniając zjawiska wpływające na bezpieczeństwo dziedzictwa kulturowego na świecie w 2017 r., warto wskazać zarówno pozytywne działania legislacyjne Rady Europy i Komisji Europejskiej, jak też istotny i negatywny fakt wycofania

się USA z UNESCO, który pociągnie za sobą zmniejszenie budżetu tej instytucji. Dużym sukcesem zakończyły się transgraniczne akcje, takie jak Atena i Pandora, które potwierdziły, że skoordynowane działania międzynarodowe są najskuteczniejszą metodą zwalczania tego typu przestępczości. Podobnie jak w poprzednich latach, w 2017 r. na świecie popełniono wiele przestępstw wymierzonych w dziedzictwo kulturowe. Wśród czynów związanych z kradzieżami w muzeach, świątyniach i domach aukcyjnych czy przemytem dóbr kultury można wyróżnić przestępstwa związane z niszczeniem zabytków z pobudek ideologicznych. Jak potwierdza występujące obecnie w Stanach Zjednoczonych zjawisko niszczenia historycznych pomników (w ramach sporu światopoglądowego), dziedzictwo kulturowe jest wrażliwe na spory ideologiczne, niezależnie w jakim kręgu kulturowym się toczą.

Bibliografia

- Ceglińska R., *Międzynarodowa Operacja Pandora II*, http://cennebezpieczne.pl/wp-content/uploads/2018/08/CEGLINSKA_2_www.pdf [dostęp: 12.11.2018].
- Ceglińska R., *Skala zagrożeń przestępczością przeciwko dobrom kultury w 2017 r. Efektywność działań Policji*, http://cennebezpieczne.pl/wp-content/uploads/2018/07/CEGLINSKA_1-www.pdf [dostęp: 20.10.2018].
- Commission expert group on the return of cultural objects (E03204)*, <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=3204> [dostęp: 20.10.2018].
- Dane z Departamentu Ceł Ministerstwa Finansów – pismo z dnia 23 sierpnia 2018 r., sygn. DC5.8870.746.2018, niepubl.
- Dane z Komendy Głównej Policji – pismo z dnia 1 marca 2018 r., sygn. KR-KRYM-878/18.
- Dane z Komendy Głównej Straży Granicznej – pismo z dnia 3 sierpnia 2018 r., sygn. KG.OI.III.0180.93.2018.JB-I, niepubl.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego, zmieniająca rozporządzenie (UE) nr 1024/2012 (wersja przekształcona), Dz. Urz. UE L 159 z 28.05.2014 ze zm.
- Jakubowski O., *Bazy danych jako narzędzia do poszukiwań utraconych dóbr kultury w regulacjach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, w: M. Łuczak (red.), *Służby w ochronie dziedzictwa sakralnego i archeologicznego Europy Wschodniej. Materiały konferencyjne, Pęczino 2-5 X 2017*, Pomorskie Towarzystwo Historyczne, Zapol Spółka jawna, Szczecin 2018.
- Jakubowski O., *The Internal Market Information System (IMI) on the Return of Cultural Objects – Its Principles, Application, and Evaluation of Its Effectiveness for the Protection of Cultural Heritage*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 2(2).
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2014 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2015, nr 1.
- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2015 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2016, nr 1(2).

ZAGROŻENIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ŚWIECIE

Olgiard Jakubowski

- Jakubowski O., *Zagrożenie dziedzictwa kulturowego przestępczością – analiza wydarzeń z 2016 roku*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 1(3).
- Kaleta B., *Interpol rozszerza dostęp do bazy danych skradzionych dzieł sztuki*, w: *Katalog utraczonych dzieł sztuki*, Ośrodek Ochrony Zbiorów Publicznych, Warszawa 2009.
- Kaleta B., *Międzynarodowa współpraca policyjna w zwalczaniu przestępczości skierowanej przeciwko dobrom kultury oraz cennym przedmiotom zabytkowym*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44).
- Kind K.-H., *The Role of INTERPOL in the Fight Against the Illicit Trafficking in Cultural Property*, w: S. Manacorda, D. Chappell (red.), *Crime in the Art and Antiquities World Illegal Trafficking in Cultural Property*, Springer-Verlag, New York.
- Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, <https://skradzionezabytki.pl/i/#/> [dostęp: 21.09.2018].
- Krupiński W., *Działania Straży Granicznej w zakresie zwalczania przestępczości dotyczącej przemytu zabytków*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44).
- Odpowiedź Ministerstwa Sprawiedliwości na wystąpienie autora – pismo Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 8 września 2018 r., sygn. DSF-II-082-226/18, niepubl.
- Odpowiedź z Biura Międzynarodowej Współpracy Policji Komendy Głównej Policji na wystąpienie autora – pismo z dnia 12 stycznia 2018 r., sygn. L.dz. BMWP – 1214/2018, niepubl.
- Odpowiedź z Prokuratury Krajowej na wystąpienie autora – pismo Prokuratury Krajowej z dnia 27 marca 2018 r., sygn. PK I Ip 136.2018 r., niepubl.
- Ogrodzki P., *Krajowy wykaz zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*, w: K. Zeidler (red.), *Leksykon prawa ochrony zabytków. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Romanowska-Zadrożna M., *Rola Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów w dokumentowaniu i poszukiwaniu współcześnie skradzionych obiektów zabytkowych*, „Kwartalnik Policyjny” 2018, nr 1(44).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 października 2017 r. w sprawie współpracy dotyczącej restytucji dóbr kultury, w tym zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych z naruszeniem prawa z terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, Dz.U. poz. 2023.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. Nr 30, poz. 179 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.
- Ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury, Dz. U. poz. 1086 ze zm.
- Wykaz organów centralnych wyznaczonych przez państwa członkowskie do zajmowania się sprawami związanymi ze zwrotem dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego oraz stosujących art. 4 dyrektywy 2014/60/UE, Dz. Urz. UE C 160 z 4.05.2016, s. 2-12.
- Zarządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 30 kwietnia 2018 r. zmieniające zarządzenie w sprawie ustalenia regulaminu organizacyjnego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Dz. Urz. MKiDN poz. 26.